

JORDI PLAY

A peu de carrer

La tradició firadora als Països Catalans és mil·lenària. Cada setmana s'hi escampen per tot les paradetes dels nostres artesans. N'hi ha que provenen d'una tradició secular i n'hi ha els nouvinguts qui fugen de les formes més convencionals de guanyar-se la vida.

Vidrier a la fira d'artesanía de Manresa. Els vidriers formen part dels antics artesans populars de la ruralia, juntament amb els terrissaires, els forjadors, els cistellers, els picapedrers, i molts més encara.

Fa uns trenta d'anys, quan el poder el reclamaven aquelles flors que feien l'amor i no la guerra, van començar a veure's a les nostres viles uns personatges ben singulars. Eren grenyuts, desmanegats i potser abúlics, però sovint els productes que mostaven al públic desmentien la primera impressió, perquè solien vendre, gairebé sempre, arran de terra, objectes prou originals.

No és que, a la gent, li vinguessin de nou, espectacles com aquest. De fet, la tradició firadora de les nostres terres ve de temps immemorials, i els pagesos sempre han sabut que en moments determinats del calendari hi ha cites inexcusa-

bles per a proveir-se de material i per a fer tractes de tota mena. Hi ha llocs i pobles que fa centúries que mantenen la seva fira (la de l'Hostal, al Lluçanès, la de Molins de Rei, al Baix Llobregat, la de Santa Maria de Meià, a la Noguera, o la de Cocentaina, al Comtat) i ara mateix el país ofereix cada setmana grans concentracions humanes d'aquestes, que fan que certs dies siguin diferents i festius, aptes tant per a comprar eines i bestiar com per a fer un extra i dedicar-se a les fartaneres i a la bullanga.

Així, doncs, als antics artesans populars de la ruralia (terrissaires, vidriers, forjadors, cistellers, picapedrers, mestres d'aixa, basters,

boters, calderers, llauners, cadiraires, daguers, matalassers, esclopers i molts més encara), se'ls havien afegit els nouvinguts, uns artesans joves i frescos, amb idees diferents i resultats ben creatius. Eren persones que pretenien viure al marge del sistema (una opció ben comprensible, si tenim en compte que el sistema s'anomenava franquisme) i que s'havien empecat una manera de guanyar-se les garrofes a base d'oferir les seves manualitats seguint l'itinerari de la vida ambulat.

Evidentment, treballaven les primeres matèries dels artesans de tota la vida, però incorporant-hi uns tocs d'audàcia que, en alguns casos, fins i tot esdevenien artístics. A partir d'aleshores, els antics i els nous artesans van aprendre a compartir l'espai i van enriquir l'oferta fins a fer-la llaminera per a nous clients, aquells que desitjaven cercar objectes que a les botigues convencionals difícilment trobaven.

I va arribar el *boom*, uns anys en què van proliferar mercats petits ("el *mercadillo dels hippies*") a les zones urbanes, perquè els ciutadans, sempre adelerats de novetats, s'hi van abonar. Fou un temps de vaques grasses, i els més vells dels nous artesans recorden que els calaixos (en realitat, humils capses de fusta o de cartró) s'omplien de bitllets amb facilitat. Això va fer que cada vegada més persones s'apuntessin a guanyar diners fent artesanía, i immediatament s'hi van afegir, de manera destacada, emigrants que fugien de l'horror dictatorial de la Sud-amèrica dels 70, bàsicament argentins. Però els uns i els altres també van aprendre a conviure, potser perquè, de clientela, no els en faltava.

Versió realista. La pluja ha buidat els carrers i ja comença a entrar dins la parada. El dia ha estat de sastrós, tot i que, de gent, en passava molta. Per qui es busca la vida a peu de carrer, pitjor que l'aigua, el vent i el fred és la ignorància, quan l'espectacle que es contempla des de sota la vela és una corrua de vianants amb cara de son que ni s'aturen ni demanen res.

I tant hi fa que el producte sigui més o menys artesà o que sigui roba comprada a Bali per revendre-la aquí. Quan els clients no es fixen en allò que s'ofereix, quan no s'hi interessen, és que n'estan tips.

Salva Garcia, sabadellenc, antic mariner i ex-campió de Catalunya tant de salt de palanca com de trampolí, ha viscut totes les combinacions possibles. Coneix l'experiència de transformar-se en pop oferint, emprovant, cobrant i embolicant, tot a la vegada, i ha fruit, doncs, constatant que allò que portava agradava tothom; ha venut a les hores més intempestives i ha punxat a les fires més ensopides; ha tractat amb els firaires més implacables, dels que tenen drets de territori de fa tres generacions, i ha anat fins a l'Índia per negociar amb sastres exòtics; ha fet de revenedor i ara fa d'artesà. Des d'aquesta bona perspectiva, opina que el present és dur: "Es ven de tot i es fa malbé tot".

No és solament que cada dia hi hagi més persones que s'apunten a fer d'artesans de carrer, moltes de quaranta, cinquanta i seixanta anys, sinó que aquest comerç s'ha massificat. Es venen productes industrials com si fossin artesanals, rebentats de preu, tant a les fires com a les botigues. Fins i tot, darrerament, les grans superfícies ja s'han afegit a la pila del greix: n'exposen i en venen a grapats. I es dona la paradoxa que alguns dels primers sud-americans que van arribar són ara els mateixos que fan d'importadors dels productes estrangers a baix preu que destrossen l'artesanía, sigui local o feta per emigrats.

"L'altre dia, a Puigcerdà -manifesta en Salva-, tenia la sensació de ser a Quito. Els equatorians no solament venien la roba, aquells jersey tan treballats a dues mil pessetes, sinó que ara ja comencen a dur relíquies, a vendre objectes familiars sagrats". Aquest col·lectiu i el peruà, que han arribat més tard, vindrien a representar la part més *lumpen* de tots els firaires. Qui més qui menys, tothom ha pogut veure que eren nenes de dotze o catorze anys, les venedores més diligents, sempre amb la vista indí-

JORDI PLAY

A les fires, els dolços no hi falten mai. Les paradetes s'omplen de les formes més inversemblants de la rebosteria catalana. Els artesans s'han convertit en uns dels mantenidors més aferrissats d'aquesta tradició gastronòmica, sobretot pel que fa als dolços i als pastissos.

gena clavada a terra. Les han enviades aquí per vendre roba del país i no és gens rar que ho facin en canvi de la manutenció, i encara gràcies.

El resultat de la suma de tots aquests ingredients és que a partir de l'última dècada del segle (per posar una data més o menys exacta, a partir dels Jocs Olímpics del 92) molts firaires es miren de reüll. Els de l'auto-xoc, amb la formidable competència dels grans parcs temàtics, ja no tenen l'alt nivell de vida que els permetia de rumbejar unes confortables caravanes (n'hi havia alguna amb sauna i tot); i els de les paradetes, venent menys, se separen entre revenedors i artesans, quan prou sovint no és gens clara la frontera que els delimita.

A més de les característiques es-

pecífiques dels productes que cadascun ofereix, de si són més o menys artesanals o revenda pura i dura, hi ha un altre component, en aquest cas psicològic o temperamental. L'ambulant de tota la vida sol ser vocacionalment un ocell de pas, mentre que ara s'han afegit als artesans inicials persones que han sortit malmenades de les poques feines fixes que encara quedaven. És a dir, que el primer funciona seguint el ritme del lloc on va i, si cal vendre a les quatre de la matinada, ho fa sense inconvenients, mentre que l'altre és més de pinyó fix i necessita patrons de comportament més convencional. En definitiva, que no és senzill que s'avinguin gaire, perquè són dues filosofies diferents, tal com remata amb contundència en Salva: "El venedor

JORDI PLAY

Uns nens a la fira d'artesanía de Manresa. Fira d'artesanía, fira alternativa, fira medieval... Vet aquí alguns dels "eslògans" amb què es reuneixen els artesans catalans a les places i els carrers de les nostres ciutats. Aquestes fires atreuen cada vegada més visitants.

ambulant té la sang més calenta que no pas l'artesà, que més aviat peca de vanitos. La majoria d'aquests últims tenen fums, mentre que els ambulants tenen el foc".

Qui és cadascú. Entre les ocupacions anteriors dels venedors que veiem actualment a peu de carrer hi ha un ventall inacabable de casos, que inclou des de llicenciats universitaris a amos d'empreses tèxtils que han fet fallida, de mestresses de casa traçudes a botiguers que cerquen un sobresou de cap de setmana, d'enginyers aeronàutics a endòlegs, i també d'ex-membres del comitè central del PSUC a ex-capellans. Gairebé tots s'hi han vist abocats per la necessitat de fer bullir l'olla, però també hi ha qui ho ha decidit per convicció, sense que li calgués per raons estrictament econòmiques. Aquest és el cas de Jordi Cugat, el qual, entre els últims anys 60 i els 80, va fer un viatge d'anar i tornar a l'artesanía després de passar un període de *yuppy* de butxaca solvent.

Veient com actua i escoltant com pensa, difícilment podrem creure que no tingui foc a les venes, perquè per ell ser artesà és "una opció

Més de 10.000 artesans

Actualment als Països Catalans són més de deu mil els artesans que les institucions tenen més o menys controlats. La Conselleria d'Agricultura, Comerç i Indústria del govern balear n'ofereix un cens de 792, dividits en artesans, mestres i empresaris. La Generalitat valenciana en compta 2.283, repartits en noranta-nou oficis. Tant a les Illes com al País Valencià, els ceramistes hi són majoria, com també passa al Principat, on les dades de què disposa el Centre Català d'Artesania indiquen que n'hi ha 1.067. El total de Catalunya és de 7.766 persones repartides en més d'un centenar d'oficis.

A part els ceramistes, els oficis més comuns són els de joier i bijuter, seguits, en ordre decreixent, dels de fuster, tallista i ebenista, ferrer, elaborador i manipulador de paper i cartró, teixidor i estampador, terrissaire i vidrier. En cadascuna d'aquestes professions hi ha més de cent persones treballant-hi. Entre les activitats menys habituals, hi ha les de boter i calderer (9), afinador (7), llauner (6), cadiraire (5), ganiveter i taxidermista (4), espardenyer, rajoler i ventaller (3), i matalasser (2). De campaners i esclopers, només n'hi ha un de cada ofici, i, finalment, es constata que ja han desaparegut, entre tants més, els oficis d'armer, cotillaire i filigraner. **J. S.**

de vida, no de feina. No tens cap més amo que no siguis tu mateix i, en aquest sentit, s'acosta a l'ideal anarquista".

Tot amb tot, i malgrat que no hi confia gaire, és del parer que els artesans convé que s'agrupin per reclamar col·lectivament uns drets específics que té en compte fins i tot la constitució espanyola. "A l'article 130, la constitució reconeix que cal prestar suport, especialment, a l'agricultura, la ramaderia, la pesca i l'artesanía. Si els altres ja han aconseguit un règim fiscal específic, i nosaltres encara no, és perquè som massa individualistes".

Aquesta reivindicació, la d'equiparar els artesans als altres col·lectius professionals esmentats, ja s'ha formulat als parlaments autònoms de Castella-La Manxa, Canàries i Galícia. De fet, aquestes tres comunitats són capdavanteres i impulsores de l'Organización de Artesanos de España i del seu mitjà de comunicació primordial, la revista *Oficio+ Arte*, creada el 1992 i amb una tirada de 4.000 a 5.000 exemplars. Contràriament, malgrat la solvència de l'Associació de Ceramistes catalans i del

voluntarisme d'entitats com Mans Artesanes, és als Països Catalans on menys agrupats van els artesans, i això també explica que la gent no es faci càrrec de què significa aquest ofici. Jordi Vivancos, nascut a Veneçuela, fa moltes fires per Espanya i ho ha comprovat: "Quan surts a fora, t'adones que queda molt clara la diferència entre una fira artesana i un mercat qualsevol. Aquí, amb tanta saturació, es confon tot".

Els artesans catalans, en general, consideren l'actuació dels poders públics deficient. Molts ajuntaments no fan distincions entre els productes a oferir perquè tan sols els interessa cobrar l'ocupació de via pública (dues excepcions que tothom admet són la de Figueres i la de Mollet) i es considera que la Generalitat, mitjançant el Centre Català d'Artesania, només fa política d'aparador.

Som lluny, doncs, de la situació que hi ha als Països Baixos i a Anglaterra, on els mercats setmanals de les poblacions reserven un espai preferent per a l'artesanía. Aquí, el fet més comú és que tothom es barregi i que la gent no sàpiga qui és artesà, qui és revene-

dor i qui fa manualitats més o menys afortunades.

Pep Navarro, amb catorze anys d'ofici a peu de carrer, creu que la distinció entre els uns i els altres és ben senzilla: "És artesà qui manipula la primera matèria des de la base fins al producte final". Una manera d'aclarir la qüestió al client despistat, l'ofereix Jordi Cugat: "La forma més fàcil de distingir si un producte és artesà o no, és de comprovar si es pot trobar enlloc més". Per convèncer els incrèduls, sol treballar davant el públic perquè "la gent et respecta més, si veu que, la feina, te la fas tu; aleshores et miren amb uns altres ulls".

Cap d'aquests tres artesans no canviaria la feina per una altra d'estable, amb catorze pagues i vacances pagades. La llibertat de fer el que han triat supera tota temptació funcional i, a més, com diu amb sornegueria en Pep, és més emocionant: "Tu no saps com estimula a vendre saber que si no et va bé una fira no podràs pagar el rebut de la llum". Contràriament, Jordi Vivancos assegura: "A mi, allò que em rebenta és haver d'anar a vendre, perquè a casa m'ho passo molt bé, creant i inventant coses noves. Si no m'hagués de moure del taller, seria genial". Però on coincideixen tots és que si l'artesà pogués beneficiar-se dels avantatges d'una fiscalitat coherent amb les característiques de la seva feina, sortirien menys a aguantar la intempèrie i l'apatia d'un públic tan tip de consumir que, cada dia més va a fira amb "la mateixa actitud

JORDI PLAY

de quan va a un gran centre comercial, és a dir, programadament, sense il·lusió ni capacitat de sorprendre's de res".

Una consideració final. El 20 i el 21 de novembre de 1997 va fer-se a Milà la III Conferència Europea sobre Artesania i Empreses Petites, que coincidia, precisament, amb la Cimera sobre l'Ocupació de Luxemburg. Qui sap si aquesta casualitat pretenia impedir que tingués més ressò el discurs del president de la UEAPME, l'organització europea dedicada a l'artesanía. L'holandès Jan Kamminga va recordar una dada essencial per reconsiderar a fons les polítiques governamentals de creació de feina: "Les petites i mitjanes em-

preses formen el 99% de totes les d'Europa. El 92% de les empreses, en termes absoluts, són microempreses on treballen menys de deu persones. Així, doncs, com és possible que malgrat aquestes xifres molts governs i la Comissió Europea continuïn enfocant la gran indústria en lloc de concentrar els seus esforços en les empreses petites? Per què els sembla millor i més atractiu de desenvolupar polítiques en favor de les grans companyies? Què és allò que fem malament? Som inferiors?"

Es inferior aquest home —o dona— que té una empresa a peu de carrer, que quan bufa la tramuntana sap que ha de plegar, tot i que ha pagat com qualsevol altre (o més, segons com) per plantar-hi el seu negoci puntual? Aquesta persona que coneix i sofreix totes les direccions del vent treballa com qui més en determinades èpoques de l'any, "i malament rai, si no ho fas a ple estiu o, encara més, per Nadal. Mal senyal, si no tens el problema de fer jornades que poden ser de vint hores, perquè és senyal que no vens. Si no hi ha artesans a les quatre de la matinada és perquè, qui més qui menys, a les vuit, quarts de nou, ha de ser al taller treballant. És clar que en uns altres moments et pots permetre de plegar quan vulguis, o de fer vacances el febrer o el novembre..."

I, en tot cas, inferior al respecte de què o de qui?

Jaume Sesé

Exposició de joguines a la fira d'artesanía de Manresa. Encara hi ha pocs artesans que es dediquin a fer joguines; formen part del gremi de nouvinguts que s'ha afegit els darrers temps a la llarga tradició d'artesans populars.

Històries d'en Jaume, rei conqueridor

Pere Català i Roca

Repàs a la vida i al regnat de Jaume I, redactat amb amenitat i voluntat divulgativa, no pas renyida amb la solidesa històrica, on el monarca més popular dels Països Catalans és apreciat en la vessant humana.

R. Dalmau, editor
"Nissaga", 15

La guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)

Josep M. Torras i Ribé

Investigació sobre la guerra de Successió des de l'òptica interna del país: a partir dels setges que patí Barcelona ja des de 1697 i del context internacional, fins a les nefastes conseqüències de la repressió borbònica, passant pels dramàtics i mal coneguts conflictes propis del bàndol austríacista.

R. Dalmau, editor
"Bofarull", 4

Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana

Adreceu-vos a Rocafort, 242 bis, 08029 Barcelona
Telèfon 934 44 39 08 · Fax 934 44 38 09